

Helynévtarlózás.

Okor és Atakor. Délsomogyban ered s Baranyában ömlik a Drávába a Fekete viz. Ennek régi neve Okor, (Akor), Okur volt. (Még Lipszky is ismeri e néven.) Ettől kapta nevét a régi Okormindszenti apátság. Ma Okorág (= Okorfő) és Mónos-(malmos) Okor községek meg a kis Okorvin u. ott, őrzik a nevet. Okor török szó (akar = folyó, patak) s alkalmasint besenyő eredetű. Ennek egyik ága volt az Ormán v. Urmán, patak (törökül = erdő); neve az Ormánságban maradt fenn. (Baranya keleti felében van a rác végzetű Karasicza patak; ennek régi török eredetű magyar neve Karaszó volt = Fekete viz. Persze erről idők folytán botorul éppenúgy lemondottunk, mint a Sár-ról a Lajta javára. Ma már aztán ott tartunk, hogy meggondolatlan fejjel Bécs-et is üldözzük Wien javára, amiből majd logikusan következnek egyéb lemondások is a budapesti idegenek kész gyönyörűségére). Kisázsiaiban találjuk pld. az Akarcsaj folyót; ez a. m. folyóviz. Az Atakor patak (Atakur) a pozsonyi Csallóközben volt s a vatai Salamon (Esterházy) nemzetség többször pereskedett az ottani földekért a légi, patonyi várjobbágyfiúkkal. At törökül a. m. ló, Atakor = Lópatak v. ö. Kabolapatak. (U. itt volt „Insula equorum“ is). Lehet. hogy ez is besenyő eredetű. Besenyő telepek innen délre csakugyan voltak (Bős, Padány, Várkony); az itteni ismert Karcsa községek neve pedig szintén török szó (= sólyom), Karcsa község és patak különben Bodrogközben is van. Okor pedig Bácsban és Biharban volt.

Okor és Atakur mint személynév is előfordul a régiségben, lehet hogy a hasonló nevű birtok után. Kondakorsoka volt Vasban. Ez így tagolódik: Kond+akor+soka (V. ö. Kont+rákosa u. ott) a. m. Kondakoralva, Pais; M. Ny. X. Kondakor helynév Zalában is volt. B. Zs.

Emeecen-, Gemcse- és Lábován-tó. Csallóközi helyneveket keresgélve találtam Ortvay vízrajzában ezt a három régi tónevet. Mindháromban egy-egy halászati mesterszóra ismerünk. Az emeecsén a. m. emeecsű (emelcső) háló (l. Báltky: A halászó keszgefalvi ember, „Értesítő“ 1902), a gemcse, (vagy gémic) halászatkor használt görbenyelű, szerszám, a harmadik pedig a pákász-halász lábózás vagy lábodozás (l. Gyórfy: Nagykuns. Krónika). A Lábován Szily összeállításából (M. Nyelv XV.) hiányzik. Komáromtól ny.-ra, valamint a győri oldalon van különben az aranyásásáról híres Ásovány sa csinált útjáról elnevezett (que wlgó uocatur) Öttevény falu; mindkettő ugyanilyen képzés. Öttevényes utat (állítólag római eredetű) Nádasd-on is találunk (Vas m.). B. Zs.

Harkány és Harsány. Egy tagtársunk e két község nevének jelentését kérdezte tőlünk. Válaszunk a következő: Harkány a harkály-madár tájnyelvi változata (l. Szinyeyi: Tájszótár). Ilyen helynevünk Harkán, Herkán, Harkány, Hara kány, Herkály, Hara kol, Harka, Herka, Harkács alakban több volt és van ma is. Ezek, egyéb analógiák szerint (l. különösen Gombocz cikkét M. Nyelv X. XI. Török személynéveinkről) eredetileg alkalmasint személynévek voltak. Herkály és Harkály pusztája és erdője ma is van Ács mellett s Görgey egyik csatájáról nevezetes (v. ö. Hernád és Harnád stb. v. ö. szarka, Szarkád,

Szarkány, seregély, seregény, serege — madár, vagy mál és mány). A harkály másik magyar neve küllő. Ime a Gerecse alatt Tarján határában van Harkályos és Küllőd hegy, Sopronban Harka és Küllő közel egymáshoz. A köveskáli Harka (Ethnographia 1914. 344) tehát alkalmasint nem a Karkász-szal függ össze, (v. ö. ugyanott Salamonvára vagy más néven Harkal).

Hársány a hásv. hárs szóból van képezve (v. ö. Somod és Somogy, Bogád, és Bogány, Ecsed és Ecseny stb.) A régiségben, sőt ma is gyakori a Hás, Hási, Hásság, Hásmá (= hársnál) stb. helynév. Az előtag megrövidülésére v. ö. Fűr-Füred (fűrj), Füz-Füzed, Nyír-Nyirád stb.

B. Zs.

Fővény és Mészeg. (Részben válasz egy kérdésre.) A Sárvíz mellett fekvő Fővény pusztá (1279-ben portus Füen) nevét csakugyan a fővény v. homok szótól kapta. (Fővény alkalmasint olyan igei képzés mint Ásovány, Győr, Komárom, vagy Ötvevény, Ötvény, Győr, Temes). Fővény helyneveinkről Karácsonyi mutatta ki, hogy idők folyamán Fény-re rövidültek (Szily-emlékkönyv) s éppen a fehérmegyei Fővény-ről írja, hogy az különös módon nem kurtult meg. Az ő ottani három adatát mi itt megszerezzük egy-kettővel. A somogyi Fevenyed mai neve Főnyed, de éppenúgy lehetne Fényed vagy Főnyeg is. (pl. Dés = Dős Béd = Bőd, Szér = Ször stb.). Jászfényszaru, ezelőtt Fővényszaru volt; Zalában volt két Fevenyes-földe, ma Fényesfölde a Pacsa és Kebele vize mellett, u. ott egy Fényesháza. (Ilyen, természetesen különböző okokból történt rövidülések pld. a következők: Tővis = Tős, Bács, Temes, Tővissed = Tissed, Szerém, Leveld = Lőd, Bagács = Bács, Agács = Ács, Jevedics = Jedics, Küküllő, Bagatur = Bátor, Ökörítató = Ökörítő, Csantafehér = Csantavér, Kenderáztató = Kenderátó stb.) A somogyi Verőfényfalva, a valkói és bácsi Verőfény (Zalában Verő) s a bodrogi Napfény aligha tartozik ide

A Fővény = Főny, Övén = Ön analógiájára lehetséges, hogy a Komáromi Füss (Fyvs, Fyus) is a füves-ből rövidült meg, Sény a sövény-ből (a somogyi Sevén 1082-ben Süen-nek van írva), Szőny a szövénny-ből (Sceun, Zyun, Zewn = szőni ige), mert Somogyban is van Szővécs pusztá, melynek régi alakjai Zewech és Zwech, közel állanak a Szécs, Szőcs alakhoz.

Az sem ielhetetlen, hogy Sződ is ilyen úton származott. Minthogy azonban Sárog (= sárga) helynevünk is van, feltehető, hogy Sző és Sződ is a sző (= sárga) jelzőből képeztetett.

Mészeg v. Meszeg a velencei hegység egyik ága, Sukoró-Pákozdt között. Nevét az odavalók szerjnt a mész szótól kapta. Ez lehetne Meszed is, mint Kövény, Köved, Fővenyeg, Fővenyed, Füzegy, Füzed Hársány, Hársád. Ilyen képzések még: Nyárád, Száldobágy, Somogy, Szilvágy, Szilággy, Mórággy, Szedereg, Csereg, Szőreg, (szőrfű) Egreg és Egred stb. növénynevekből, vagy Pét, Petegd, Bél és Beleg (belső), Hugy és Hugyag (csillag), Győr és Győrög, Bor és Borok, Bod és Bodog, En és Eneg (szolga), Beter és Betereg (személynév), Bengecés és Bengecseg (u. az), Béd és Bedeg, Sóly és Sólyag, Homor és Homorog, Galamb

és Galambog, Deber és Debreg, Padar és Padrag, Csepeleg és Csepreg stb.

Ehhez az utóbbihoz a következő indokolással tartozunk. Van csepe és csepefa = tölgyfa szavunk. Csepeles a. m. csepefás, tölgyes, tölgyeresztvényes, vagy irtásos hely, mely cseprente alakban is előfordul. (Tájszótár és Pesty: Helynév-kézirat, vas megyei kötet pl. Domaföld, vagy cseplési erdő pld. Szerdahely). A csepeles, cseples jelzőt az Etym. Szótár-ral szemben a hangyál = hangya, csörgöl = csörgő stb. analógiájára a feltehetőleg régebbi csepel-ből alaktanilag „is” valószínűnek gondoljuk. Csepreg város neve Csepereg, Sepreg és Csepleg (ez utóbbi M. Ny. XVI. 37; Cseplyeg hegy a Velencei hegységben stb.) alakban is előfordul (v. ö. Sepereg hegy Felsőörön, Csereg és Sereg Valkó megye), vagyis azt hisszük, hogy e helyneveink is levezethető a csepel = csepe szóból. Igaz, hogy Anonymus szerint Csepel személynév s belőle származhatnak Csepel(y) helyneveink, de ha tudjuk, hogy tölgy és szinonimái szintén használtak személynevekül, akkor talán ennek a származtatása is valószínű (v. ö. teve és Tevel, Veszprém, Komárom, Tolna, Pozsony, ló és Loval, Komárom, aszó és Aszal, Csicsó és Csicsal, Kava és Kaval, Zova és Zoval, stb.)

B. Zs.

Ecskend. Galgamácsa mellett van Ecskend pusztája és Erdő. Azt gondolom, hogy ez összetett szó: ecs + kend. Ecs v. Öcs a. m. kisebbik testvér, kend pedig török nyelven a. m. nép (l. M. Nyelv XIII. Madzsar: Kékkend 1216). Az összetétel természetére v. ö.: Úrnépe, Papnépe, Várkunnépe, Újnép, Nemesnép' stb. helyneveinket. Lehetséges, hogy az Ecs itt személynév. Ecs (Heccs), Öcs, épúgy mint Kend, magában is előfordul helynévképpen (van Apa, Anya, Bátya, Ip stb. is), azután feltehető régibb, vagy birtokos alakban is, mint Ecse (Eche, Echey, Echy, Echu, Heche, v. ö. Péteri, János a. m. Péter-é (és Öcse) v. ö. Ecsehida, Ecsetava, Ecseteleke, Öcsefája, Abafája a. m. Öcse-faluja v. ö. Kendi-lóna). Annyi bizonyos, hogy az Ecs személy és helynevet a régi-ségben Eech, Ech, Eche és Echen-nek is írják, éppennyúgy mint pld. a veszprémi Ete nevét Ethey, Ethen, Ecsey és Ecse-nek. Származékalakok: Écsi (talán Écsa v. ö. Fehéra, Szemera, esetleg Écska is; a temesi Jécse régi neve Öcse volt.), Ecsed, Öcsöd, Ecseg, Ecséd, Ecsény, Öcsény, (esetleg Öcsény, mely Heuche, Heuchen, Hulchen, Wichen, Echen, Ewchen alakokban is szerepel Tolnában; u. ott. Wicefalva; v. ö. esetleg a soproni Völcssej régi neveit is, Csánki). Hogy a hosszú-„e”-vel kezdődők alakváltozatok-e mint pld. Peterd és Péterd v. Atos és Átos (Melich, Gombocz), valószínű. A hasonló kinézésű Ecser és Ecsér azonban aligha tartozik ide, jóllehet van példa arra, hogy hasonló végzetű szó „r” képzőt kap (pld. Devecse+r, Gerence+r, Micske+r stb.) Melich azt mondja (M. Nyelv X. 251), hogy az Ecser az Echirech személynévből ilyenformán alakult: Echiró = Echró = Echre = Ecser, v. ö. Oldarich Oldruch = Oldró = Oldor = Ódor. Annyi bizonyos, hogy Eturuch-ból lett Etre is, Eter is, Cheturuch-ból Chetra is Cheter-Chetur is, sőt Imerich-ből is Imre és Imer község is. Mindenesetre feltűnő azonban, hogy a Zichy-Ökltárban Ecsény neve így szerepel: Echen = Echyn = Echyr. Hogy az Ecse és

Ecső (v. ö. Fecse, Gecse, Szecse stb. Fecsej, Gecső és Szecsőd) egy Echech-ből alakult-e mint Generuch-ból Gyönyörű, vagy Eneruch-ból Enerő és Enere (v. ö. Euruch-ból Eura = Ör stb.), vagy esetleg újabban egy „l“ képzős alakból, (v. ö. Gyermel = Gyermő, Neszmély = Neszmő stb.) nem tudjuk.

B. Zs.

Szemle.

Gróf Teleki Pál és Vargha György: Modern földrajz és oktatása.

89. 1. Budapest, 1923. A „Studium“ kiadása.

Az utóbbi időben örvendetesen nekilendült földrajzirodalmunknak egyik régen érzett hiányát óhajtják a szerkesztők e metodikával pótolni. Úgy-szólván valamennyi irodalmi téren működő geográfusunk megszólal a könyvecs-kében. Neveik: *Cholnoky Jenő, Dékány István, Ember István, Erődi Kálmán, Geszti Lajos, Hézszer Aurél, Karl János, Kerékgyártó Árpád, Kogutowicz Károly, László Lujza, gróf Teleki Pál, Vargha György.* Nem tudjuk, mi lett volna helyesebb: kevesebb munkatárs vagy a listának még teljesebbé tétele-e? Mert a földrajz néhány kiváló művelőjének kimaradása feltűnő, de a munka mo-zaikszerűsége is szembeszökő.

A részletesebb ismertetést vagy bírálatot még fenntartjuk magunknak, de már most meg kell jegyeznünk, hogy az elméleti részt tulságosan terjen-gősnek tartjuk. Ehelyett igen fontos didaktikai kérdésekre több hely jutha-tott volna. Ilyen munkában olyan világos gyakorlati fejtegetésekre van szük-ségünk, aminők Karl Jánoséi, Geszti Lajoséi, Hézszer Auréliéi, Teleki Páléi. Semmi esetre sem helyeselhető a gyakorló tanárságnak szánt munkában a minden áron való újszerűsége törekvés, ami pl. Dékánynál feltűnő (14. 15. és további lapok: Felszálló és leszálló sorrend, földrajzi ahalfabetizmus, földrajzi verbalizmus stb.) Nem írhatjuk alá a földrajz Cholnoky nyújtotta definícióját sem (5. lap), valamint az azt állítását sem, hogy a meteorológia „az általános földrajz egy része“ (7. lap). Azt hiszem sokan fognak csodál-kozni, ha olvassák, hogy a zseniális *Brunhes* tanulmányai nem rendszeresek, készütsége az általános földrajzi téren *nem mindig* (!) elegendő.

Szükségesnek tartanám, hogy a külföldi metodikai irodalmat ösmer-tessek ebben a műben.

Kogutowicz.

Dr. Étienne de Györfly: La carte ethnographique de la Hongrie.

La carte ethnographique de Transylvanie.

M. kir. Állami Térképészet, Budapest, 1922.

Ismét két becses néprajzi térképpel szaporodott Györfly István e két művével hazai néprajzi irodalmunk. Különös érdeme Györflynek, hogy hazánk területén túl is kidolgozta térképeit, minek következtében sokkal helyesebben ítélnéljük meg a magyarság helyzetét a környező népek között. Különösen figyelemre méltó Moldvának tarka néprajzi képe, melyben igen nagy foltokkal szerepelnek a *csángók*. Az alkalmazott eljárás a lakott területek nemzetiség-l színezéséből áll, a „lakatlan“ területek fehéren maradtak. Kár, hogy ezek foltjait nem igyekezett szigorúan összhangba hozni a már közkezen lévő magyar néprajzi térképek hasonló foltjaival. Temesben és Erdélyben, a tul-